

О.Є. Гудзь, докт. екон. наук, професор
Державний університет телекомунікацій, Україна

Фінансове забезпечення інноваційного розвитку підприємства

Особливе значення, у контексті інноваційного розвитку підприємств, набуває пошук напрямів гармонізації фінансового забезпечення. Інновації не тільки змушують підприємства шукати нові форми, механізми і методи впливу, але і наповнюють новою сутністю сам розвиток підприємства, надаючи йому стратегічну спрямованість. Водночас, інноваційні перетворення, в результаті яких ростуть невизначеність і ризик, розширюють багатоваріантність підходів до фінансового забезпечення, що породжує дискусії в колах наукової спільноти.

Розглядом проблем фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств займалися зарубіжні та вітчизняні вчені. Серед них варто згадати: В. Андрійчука, В. Галушку, О. Гудзинського, Г. Єрмакова, В. Онегіну, О. Олійника, П. Стецюка, М. Маліка, А. Поддєрьогіна, П. Саблука, А. Чупіса. Незважаючи на значний доробок науковців з вивчення цієї проблематики, дискусійними залишаються вибір методів, механізмів та напрямів гармонізації структури джерел фінансового забезпечення розвитку підприємств на інноваційній платформі, що сприятимуть подоланню наслідків фінансової кризи та зорієнтують поступальний рух вітчизняних підприємств до групи економічно потужних країн світу.

Нині спостерігається стримування інноваційної діяльності підприємств. Створенням і використанням передових технологій та об'єктів права інтелектуальної власності, а також використанням раціоналізаторських пропозицій займалися лише 2283 підприємства, майже дві третини з них це промислові підприємства. При цьому, третина промислових підприємств, які займалися передовими технологіями, зосереджена у м. Києві, 12,8% – у Харківській, 10,1% – Дніпропетровській, 8,4% – Донецькій, 3,9% – Луганській, 3,4% – Миколаївській областях. Цікаво, що інноваційна активність у підприємств за останні п'ять років не перевищувала 7,1 %. У країнах Великої сімки кількість підприємств, які впроваджують інновації становить 70–80 %

Нині підприємства України характеризуються технологічною відсталістю від більшості інших країн за показниками економічного розвитку: 69 місце за індексом конкурентоспроможного зростання (Growth Competitiveness Index), 83 місце з 99 країн за індексом технологічного розвитку рівня (Technology Index), 52 місце з 134 – у сфері формування факторів інноваційного розвитку і 65 – за оснащеністю сучасними технологіями. Однією з головних причин низької інноваційної активності вітчизняних підприємств та їх технологічної відсталості є відсутність коштів на проведення інноваційної діяльності.

Нині існує декілька джерел фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств. До власних джерел відносять прибуток, амортизацію, кошти від емісії цінних паперів, розміщення цінних паперів на вторинному

ринку, додаткові внески в уставний фонд, кошти у контурі інтеграційних процесів підприємства, квазіінвестиційні ресурси.

До залучених джерел відносять бюджетні асигнування, кошти спеціальних позабюджетних фондів, банківські кредити, іноземні інвестиції, кошти від реалізації облігацій підприємства, кошти вітчизняних та іноземних інноваційних, венчурних, інвестиційних фондів, компаній та банків, кошти „бізнес-ангелів”, кошти, отримані на умовах франчайзингу, лізингу, селенгу, факторингу, форфейтингу, вітчизняні та міжнародні фонди, які надають гранти.

Нині спостерігається низка проблем з отриманням кредиту для інноваційного розвитку підприємств. Суми за цими кредитами зазвичай не перевищують 200 тис. грн., а в більшості банків становлять і до 50 тис. грн. Є банки, які видають кредити і на більші суми – від 1 млн. грн. і більше. Та вони, як правило, встановлюють не досить тривалий термін дії кредиту – до 1 року, в деяких випадках до 5 років. А як відомо, інноваційні проекти мають значно більший термін окупності. До того ж майже всі кредити передбачають високий коефіцієнт покриття або застави.

Україна посідає не найкращі позиції в світових рейтингах. Відповідно до цього і обсяги іноземного капіталу, що вкладається в інноваційний розвиток вітчизняних підприємств, не є достатнім. В Україні інвестиційні фонди з'явилися лише в 2001 р., хоча перші спроби були ще в 1990 рр. В Україні є більше 1000 інвестиційних фондів та функціонує близько 60 інвестиційних банків, хоча останніми роками вони не показують позитивну дохідність. Україні діє Асоціація приватних інвесторів, які, крім надання стартового капіталу, також надають управлінський та професійний досвід, рекомендації, необхідні зв'язки та іміджеву підтримку. Однак, незважаючи на існування цілої асоціації інвесторів, основи діяльності „бізнес-ангелів” як альтернативної форми підтримки та розвитку інноваційної діяльності в нашій державі лише формуються. Цікаво, що є бренди, мережі яких в Україні розвиваються за франчайзингом, – це: Піца Челентано, Форнетті, Наша Ряба, FitCurves, New-York-Street-Pizza, Mexx, Nike, Bosch Service та ін.

Нині, враховуючи коливання курсу гривні, фінансування досліджень в Україні у 15-20 разів менше, ніж в середньому в Європейському союзі. Середній кошторис однієї НДР у 2013 році склав 233 тис. грн. (що за існуючого курсу менше, ніж, зокрема, річна стипендія одного німецького аспіранта). Частка загального обсягу фінансування НДР у ВВП становила 0,77%, у т. ч. за рахунок коштів державного бюджету лише 0,33%. Загалом основні джерела фінансування НДР в Україні розподіляються між державним бюджетом (понад 48%), бізнесом (30%) та іноземними донорами (близько 22 %). В умовах жорсткого регулювання економіки практично нульовими є самофінансування наукових досліджень у ВНЗ, фінансування за рахунок місцевих бюджетів та неприбуткових громадських організацій. Звичайно в нинішніх умовах господарювання близько 80% підприємств відчувають нестачу власних коштів для інноваційної діяльності. Тобто, немає підстав для висновку щодо формування стійкої тенденції переорієнтації вітчизняних підприємств на

інноваційний шлях розвитку та ефективності існуючого фінансового забезпечення.

Для інвестування реальних проектів може бути задіяний один або декілька з перерахованих механізмів (багатоканальне фінансування). Процес формування і використання фінансових ресурсів на інновації повинен мати стратегічний характер і ґрунтуватися на наступних принципах: підпорядкованість стратегічних цілей фінансової стратегії стратегічним цілям інноваційного розвитку; варіабельність та гнучкість стосовно змін зовнішнього середовища; відповідність фінансової стратегії існуючому інвестиційному клімату, напрямам державного регулювання; паралельність розроблення маркетингової та фінансової стратегій інноваційного розвитку; прийнятний рівень ризику фінансових рішень; достатність фінансових ресурсів для реалізації проектів інноваційного розвитку; ефективність фінансування інноваційного розвитку.

Водночас, необхідно оптимізувати склад джерел фінансового забезпечення і відповідно механізмів фінансування інноваційного розвитку конкретних підприємств в існуючих зовнішніх умовах.

Формування й оптимізація складу джерел фінансового забезпечення і механізмів фінансування інновацій підприємств доцільно виконувати поетапно: визначення обсягів фінансових ресурсів, необхідних для реалізації проектів інноваційного розвитку; пошук можливих джерел і механізмів фінансування інновацій; визначення критеріїв ефективності використання конкретних джерел і механізмів фінансування новацій; аналіз і оцінка джерел і механізмів фінансування за прийнятними критеріями; визначення оптимальної структури джерел фінансування інновацій.

У розглянутій послідовності дій вирішальна роль належить порівняльному аналізу й оцінці джерел і механізмів фінансування інновацій, а також оптимізації структури фінансування як у контексті їх ефективності, так і у світлі супутнього їх ризику, що проявляється у вигляді можливих втрат одержувача інвестицій і інвестора.

Для поглибленого аналізу структури фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємства доцільно використовувати підхід, що базується на застосуванні графоаналітичних побудов і відрізняється від існуючих простотою використання і наочністю при досить високій точності. У такий спосіб можна проводити багатофакторний аналіз альтернативних варіантів структури фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємства. Такий підхід доцільно використовувати при оцінці варіантів структури фінансового забезпечення при багатоканальному фінансуванні проектів інноваційного розвитку підприємств.